

DRAGOSTILE MELE

Volum distins cu **Mențiune** în cadrul Concursului
de manuscrise „**Împlinește un Vis**”, ediția a III-a,
Editura Universitară, 2023

Redactor: Angelica Mălăescu
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban
Foto copertă: pixabay.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STAN, EM. A.

Dragostile mele : roman / EM. A. Stan. - București : Cișmigiu Books,
2023

ISBN 978-606-28-1673-5

821.135.1

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062816735

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din
această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Cișmigiu Books

Copyright © 2023

Cișmigiu Books este un imprint al Editurii Universitare

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357

comenzi@editurauniversitara.ro

www.editurauniversitara.ro

EM. A. STAN

DRAGOSTILE MELE

roman

CÎȘMIGIU
books

*Orice asemănare cu persoane sau fapte reale este
întâmplătoare. Romanul este pură ficțiune, nu reflectă un
punct de vedere al minorității rome.*

Realitatea cărții și cartea realității

În încercarea de a cunoaște realitatea, omul analizează ceea ce *există*, mai exact un decupaj ce este descris prin instrumentele pe care limba le pune la dispoziție utilizatorului¹. Limba constituie principala modalitate prin care omul se raportează la realitate (direcționat fiind de impunerile sociale sau lingvistice și de posibilitățile individuale lingvistice și culturale), prin care cunoaște, atât cât este posibil, realitatea filtrată și prelucrată prin apanajul gândirii: ca atare, în procesul de raportare la realitatea pe care dorește să o surprindă prin limbă, omul denumeste și, prin aceasta, edifică un întreg construct mental².

Realitatea nu este exterioară indivizilor, ci este interindividuală, în sensul în care este individuală doar *împreună cu alții*. Se întâmplă aceasta pentru că limba mai presus de toate celelalte fapte sociale nu îi este străină (sau exterioară) individului, nu îi este impusă, ci se realizează cu ajutorul individului prin participare, care o recunoaște ca fiind a sa în egală măsură în care el

¹ A se vedea Bulai, A. (2017). *Fundamentele sociale ale cunoașterii*.

² Gafton, A., Gafton, E. (2016). *Reality, Science, Method*.

recunoaște că este și a altora, astfel încât realitatea denumită prin limbă este și a unuia, și a celorlalți³.

Nu trebuie să se uite însă faptul că relația dintre semnificat și semnificant presupune în realizarea ei concretă intersectarea axei relațiilor sintagmatice cu cea a relațiilor paradigmatică. Intersectarea celor două axe reflectă raporturile strânse dintre sistem și structură, pe de o parte, și între limbă și vorbire în actul lingvistic real, în cadrul căruia se realizează procesul de semnificare, pe de altă parte: rezultă un caracter profund dinamic al limbii, dinamică existentă în limba reală, vorbită. Mecanismele dinamicii implică așadar actul de vorbire, de utilizare reală a limbii; limba se schimbă pentru că este o activitate creatoare, în care vorbitorul își formulează mesajul cu ajutorul unor tehnici anterioare depozitate în știința sa lingvistică, astfel încât el utilizează limba pe care a deprins-o pentru a-și manifesta libertatea de expresie în planul relațiilor sintagmatice. Rezultă de aici că dinamica realității impune dinamica limbii și a culturii, tot astfel cum limba și cultura, ambele individuale, dar aflate în relație de interdependență cu contextul cultural și lingvistic, modifică percepția realității. Întregul eșafodaj depinde de limba vorbită, căci numai aceasta își poate îndeplini menirea de a oglindi întregul construct cultural prin care se realizează raportarea la realitate.

³ Biro, V. (2023). *Limba și cultura ca rezultată a dinamicii și relațiilor dintre ele*.

*

Trecerea de la limba vorbită la sedimentarea acesteia în texte presupune o fixare într-o formă ce nu se mai poate schimba, astfel încât textul devine purtătorul unei forme lingvistice înghețate, o manifestare sincronă ce dezvăluie, pe cale de consecință, un anume context cultural, și nu altul, o anume percepție a realității, și nu alta. A nu se înțelege de aici că imaginea realității reflectată în texte este realitatea însăși, căci aceasta se manifestă diacronic, în relație directă cu un anume context cultural și este dezvăluită, pe cât posibil, de limba reală, vorbită, deci supusă în egală măsură tendințelor inovatoare și conservatoare. Dacă, așadar, vorbirea se referă întotdeauna la anumite circumstanțe, la o anumită situație poziționată concret în spațiu și în timp, textele, în special cele scrise și mai cu seamă cele aparținând literaturii, se raportează la un context diferit de realitate, un *univers al discursului*⁴ care este totuși, prin limba utilizată, tributara realității concrete: „Literatura, indiferent dacă este una transmisă pe cale orală sau, cum se întâmplă majoritar în prezent, în scris, reprezintă enunțuri remarcabile, sau măcar notabile. Literatura observă enunțurile unei anume persoane [...] și este preocupată de conținut și de trăsături individualizante ale formei. Interesul filologiei este și mai larg, deoarece are în vedere semnificațiile culturale și fundamentul colectiv a ceea ce citește. Lingvistica, pe de

⁴ În accepțiunea lui Eugen Coșeriu.

altă parte, studiază limba tuturor persoanelor în egală măsură; caracteristicile individuale prin care limbajul unui mare scriitor se deosebește de vorbirea obișnuită din aceeași perioadă și din aceeași zonă nu interesează lingvistica într-o mai mare măsură decât comparativ cu vorbirea oricărei alte persoane [...].⁵ (trad. n.) (Bloomfield, Leonard, 1973)

*

Textul devine astfel o reprezentare a realității, dar nu în sensul pe care Aristotel îl conferea termenului, de *lucru ce se poate întâmpla*, ci în sensul de *lucru ce este verosimil a se întâmpla*⁶. Realitatea nu este copiată și

⁵ În original: „Literature, whether presented in spoken form or, as is now our custom, in writing, consists of beautiful or otherwise notable utterances. The student of literature observes the utterances of certain persons [...] and concerns himself with the content and with the unusual features of form. The interest of the philologist is even broader, for he is concerned with the cultural significance and background of what he reads. The linguist, on the other hand, studies the language of all persons alike; the individual features in which the language of a great writer differs from the ordinary speech of his time and space, interest the linguist no more than do the individual features of any other person’s speech [...]”

⁶ Pentru delimitarea dintre verosimil în sens natural (*eikos*, posibilul) și verosimilul în sens cultural (*doxa*, opinia) prezentă la Aristotel și implicațiile acesteia, a se vedea Compagnon, Antoine, *Demonul teoriei* (2007).

transpusă *ad litteram* în texte⁷, ci este percepută prin simțuri, filtrată prin gândire și recreată, prin limbă, în contexte diferite. Se realizează în acest fel un *efect de real*, în sensul în care realitatea concretă îndeplinește pentru text doar rolul de referent, însemnând aceasta că realitatea nu este transpusă, copiată în text, ci devine o *iluzie referențială*. Cât timp textul prezintă o realitate coerentă, ce capătă sens prin raportare la realitatea referențială, se îndeplinește criteriul veridicității. Astfel, se stabilește o diferențiere între realitatea concretă (cu rol de referent față de text) și realitatea veridică și coerentă (pe care o conține textul): ambele depind însă în egală măsură de limbă și de capacitatea unică a acesteia de a descrie realitatea, oricare ar fi ea. Diferențierea determină⁸ și opoziția dintre reprezentare ca obiect (cu rol de referent: istoria, cultura, societatea, economicul etc.) și reprezentare ca instrument cu care operează creatorul oricărui tip de text (rezultând de aici faptul că orice text, indiferent de specificul său literar sau non-literar intră în sfera creației literare câtă vreme este spațiul de manifestare subiectivă a unei realități veridice și coerente).

⁷ Pentru aceasta, a se vedea Erich Auerbach, *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature* (sau varianta în limba română, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, 2000).

⁸ Pentru aceasta, a se vedea Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea* (2001).

Din punct de vedere lingvistic însă, limba utilizată în texte este una voit apropiată de normă, ori norma la care scriitorul se raportează, ori norma realității create în texte, astfel încât ea se apropie mai mult de o limbă abstractă, fiind lipsită de istoricitate și de atributul dinamicii în utilizare. Subiectivitatea alegerilor unui autor de text se manifestă însă într-o mai mică măsură în cazul numelor și atributelor, căci acestea sunt chemate a exprima, mai presus de orice, o realitate, cea concretă sau cea a textului deopotrivă, pornind de la aceeași rațiune, respectând aceleași principii și servind aceluiași rol.

*

Distincția dintre realitate și reprezentarea ei fiind făcută, deopotrivă și diferențierea dintre reprezentare percepută ca obiect (realitatea referențială) și reprezentarea ca instrument al demersului de concepere de texte, devine evident⁹ faptul că textul nu se raportează în mod direct la realitatea concretă, nefiind astfel nici copiere¹⁰, mimesis, nici deviere de la aceasta, ci se

⁹ O importantă contribuție a avut-o în acest sens (delimitarea conceptuală privind relația realitate – text și realitate – ficțiune) Wolfgang Iser, în *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response* (1980).

¹⁰ Deși, la Aristotel, în *Poetica*, subiectul operei literare este văzut ca o „imitație a unor acțiuni”, astfel încât să corespundă percepției conform căreia opera literară în sine reprezintă o imitație, cu ajutorul cuvintelor, a realității.

raportează la practic infinita ofertă de modele puse la dispoziția intelectului de realitate și la interacțiunile dintre aceste modele. Astfel, realitatea și ficțiunea, privite tradițional în relație de opoziție, își pierd caracterul antagonic în planul textual câtă vreme ele se constituie în modalități subiective (situate ori în sfera afirmării, ori în sfera negării) de valorificare a modelelor pe care realitatea referențială le instituie. Ficțiunea devine, din acest punct de vedere, o modalitate de a comunica prin limbă despre realitate. Oricum, transferul de semnificații se realizează la nivelul limbii, aceasta fiind în permanență conectată la realitatea pe care o denumește și de care se servește în evoluția ei continuă, simbolurile cuprinzând acele semnificații acordate, pe de o parte, și descifrate, pe de altă parte, în funcție de contextul cultural și lingvistic caracteristic și comun.

Din acest punct de vedere, o altă distincție esențială cu care Wolfgang Iser operează este cea dintre reprezentare (ce aparține creatorului de text) și receptare. Între cele două există un decalaj, o poziționare asimetrică, deoarece contextul cultural, lingvistic, istoric, social etc. este de obicei diferit între cele două instanțe, existând o zonă a ceea ce nu este rostit, ce rămâne neformulat, dar cu potențial latent de exprimare în special în procesul de comprehensiune și interpretare. Complexul constituit de ceea ce nu este exprimat, ceea ce este interpretabil și ceea ce este exprimat poate fi surprins doar printr-o permanentă și continuă ajustare în cadrul procesului de receptare a ceea ce a fost

reprezentat prin utilizarea eficientă a mijloacelor pe care limba le pune la dispoziția utilizatorilor.

Sensul acordat și semnificația potențială dezvăluie importanța limbii (și interdependența acesteia cu contextul cultural în care se manifestă) în cele două situații, de reprezentare a modelelor decupate sau extrase din realitate în texte și de receptare a acestora: sensul are atributul singularității, căci el aparține unei forme lingvistice sedimentate, fiind o coordonată stabilă a textului, în timp ce semnificația se bucură de atributul pluralității, desemnând mutațiile și schimbările de accent în receptarea textuală. Creatorul textului valorifică acele modele pe care realitatea referențială le pune la dispoziție și pe care le consideră a fi generatoare de semnificații, în timp ce în spațiul receptării aceeași realitate determină preponderent posibilele variante de stabilire a acestor semnificații. Întregul complex de relații generate de raportul dinamic existent între spațiul creației și cel al receptării se stabilește între: (1) realitatea concretă, devenită realitate referențială pentru texte, (2) modelele extrase și valorificate; (3) textul însuși, pe de o parte, și modul în care, dintre multiplele posibilități de stabilire a semnificațiilor, receptorul se oprește asupra uneia sau alteia, pe de altă parte.

Raportat la contextul cultural, social, politic, economic, istoric etc. și specificul individual, alegerile sunt tributare limbii care, în egală măsură, oferă și instrumentele lingvistice de transmitere a acestor semnificații (în funcție de alegerile individuale pe care creatorul textului le face pentru a servi nevoii de codare

în procesul de utilizare a limbii), dar și de descifrare a lor (în funcție de posibilitățile pe care știința limbii, și ea individuală, le oferă receptorului textului în procesul de decodare a semnificațiilor). Astfel, orice personalitate creatoare nu are decât două posibilități¹¹: să valorifice într-un sens nou, personal, existența (optând pentru un model sau altul), sau să restaureze normele (alegând o altă realitate ca referent al textelor produse)¹². Reprezentând alegeri ale creatorului de text, realitatea și ficțiunea devin modalități de raportare la realitatea referențială prin manipularea potențialului de semnificare a limbii, valorificând astfel capacitatea primă și esențială a acesteia, de a denumi și dezvălui realitatea

¹¹ A se vedea, pentru aceasta, Eliade, Mircea (1939).

¹² Se întâmplă astfel și în cazul miturilor (pentru Victor Kernbach, mitul este o narațiune care se naște în unghiul de incidență dintre planul cosmic și planul uman. Pentru Mircea Eliade, el este povestea unei faceri. Pentru Carl Gustav Jung, mitul înseamnă expresia subconștientului uman al colectivității. Bronislaw Malinowski plasează mitul în sfera povestirii unei realități originare ca urmare a unei profunde nevoi religioase, în timp ce Levi-Strauss, antropolog francez, teoretician al structuralismului etnologic, îl privește ca pe un revelator al sentimentelor fundamentale ale unei societăți. În esență, toate aceste teorii se intersectează, unele până la identificare completă, și revelă trei aspecte fundamentale despre mit: este legat de origini, este expresia spiritului colectiv și este fundamentul gândirii spirituale ce se relevă prin artă, în general, și prin texte, în special) și în cazul operelor autobiografice sau care valorifică experiențe personale ale autorului.

concretă, cu respectarea libertăților și constrângerilor pe care utilizarea individuală a limbii le resimte ca parte a unui ansamblu cultural, mentalitar, lingvistic colectiv. Relația individ-comunitate, înțeleasă ca legătura dintre percepția subiectivă a individului și percepția obiectivă a colectivității, este prezentată în raport cu utilizarea (individuală, dar în context colectiv) metaforei la George Lakoff & Mark Johnsen (2003): „Ceea ce scapă din vedere, atât mitul obiectivismului, cât și mitul subiectivismului, este modul în care înțelegem lumea prin interacțiunile noastre cu ea. Ceea ce lipsește perspectivei obiective este faptul că înțelegerea și, prin urmare, adevărul, este în mod necesar relativ la sistemele noastre conceptuale culturale și nu poate fi încadrat în niciun sistem conceptual absolut sau neutru [...]. Ceea ce lipsește în mod specific subiectivismului este faptul că înțelegerea noastră, chiar și cea mai imaginativă înțelegere, se raportează la un sistem conceptual care are la bază funcționarea noastră de succes într-un context fizic și cultural.”¹³ (trad. n.)

¹³ În original: „What the myth of objectivism and subjectivism both miss is the way we understand world through our interactions with it. What objectivism misses is the fact that understanding, and therefore truth, is necessarily relative to our cultural conceptual systems and it cannot be framed in any absolute or neutral conceptual system [...]. What subjectivism specifically misses is that our understanding, even the most imaginative understanding, is given in terms of a conceptual system that is grounded in our successful functioning in our physical and cultural environments.”

La fel, receptorul își reprezintă realitatea cuprinsă în texte prin desprinderea semnificațiilor transmise prin limbă, căci și unul, și celălalt, creator și receptor, sunt utilizatori ai aceluiași sistem lingvistic, iar limba le aparține fiecăruia în parte doar în măsura în care le aparține ambilor, sub imperativul apartenenței la aceeași comunitate lingvistică¹⁴: semnul lingvistic se află orientat în același timp către realitatea care se dorește a fi percepută și descrisă (în cadrul raportului limbă – gândire) și către sistemul semiotic al limbii din care face parte (în cadrul raportului limbă – societate); utilizatorul percepe ambele orientări în propria conștiință în procesul de emiterie și receptare, adică de utilizare continuă și nemijlocită a limbii. Cum am arătat anterior, în procesul de raportare la realitatea pe care dorește să o surprindă prin limbă, vorbitorul denumeste și, prin aceasta, edifică un construct mental: prin cuvânt, omul își definește realitatea și o cunoaște, în același fel în care ceilalți o cunosc și o definesc, și nu altfel, căci cuvântul reprezintă numele real și esențial al respectivei realități. Cuvântul are ca scop denominarea, cunoașterea esenței lucrului revenind conceptului: ele vor servi aceluiași scop și își vor îndeplini menirea în procesul de utilizare a limbii, indiferent dacă realitatea dezvăluită nu este una concretă, ci realul sau fantasticul unui text ce valorifică anumite modele. Astfel, în literatură, prin manipularea

¹⁴ Mircea Eliade afirmă, în *Itinerariu spiritual*, că o cultură se caracterizează prin continuitate atât timp cât există atmosfera spirituală, dogmele din care aceasta a izvorât.

rolului pe care limba îl are, realitatea descrisă nu mai este cea concretă (coordonată rezervată conceptului), ci o reprezentare a realității, o valorificare și manifestare în texte a unor modele selectate subiectiv și decupate din realitatea referențială¹⁵.

*

Am fost nevoit să realizez această scurtă incursiune pe tărâmul teoretic al mecanismului redac-tării operelor literare pentru a putea așeza *privoirea aruncată* asupra „Dragostilor mele” pe un fundament solid furnizat inclusiv de lingvistică – adică cea care, într-o abordare colaborativă, reușește să *pună ordine* în diversitatea și, de multe ori, divergența punctelor de

¹⁵ La Codoban, A. (2001), în *Semn și interpretare - o introducere postmodernă în semiologie și hermeneutică*: „Noi nu percepem și nu gândim lumea așa cum e ea, ci numai construind-o; noi nu putem cunoaște *lucrul în sine*, conștiința noastră poate doar *construi*, prin experiență, obiectul. Ceea ce vedem cu ochii noștri și ceea ce auzim cu urechile noastre nu există cu adevărat. Nu există culori în natură, ci doar radiații electromagnetice, cu lungimi de undă diferite; nu există sunete în natură, ci numai vibrații cu anumite frecvențe. Culorile, ca și sunetele, există doar în mintea noastră, în a doua tematizare, în care *logos-ul* a devenit logică, raționalitatea definește principiul de construcție al realului, conform cu derivabilitatea, respectiv calculabilitatea a ceea ce este real pornind de la principii și utilizând reguli valabile. Inteligibilitatea realului, felul în care înțelegem realul depinde de modul în care l-am construit.”

vedere regăsite pe tărâmul limbajului, teoriei literare, psihologiei, sociologiei etc. Astfel, stabilitatea și coerența discursului fiind garantate de perspectiva (inițial) lingvistică, a discuta despre „Dragostile mele” a devenit nu numai demers izvorât din responsabilitatea asumată în fața unei vechi și constante colaboratoare în sfera literelor spuse, scrise sau promovate, EM. A. Stan, ci și un plăcut efort interpretativ.

*

Din perspectiva autoarei, modelul selectat din realitatea referențială pentru a fi ulterior utilizat în roman este experiența trăită, câtă vreme, ea însăși angajată a unei biblioteci, valorifică această coordonată existențială *din interior*. Cititorul descoperă o lume a bugetarilor cu dogme, obiceiuri, reguli nescrise, cu povești de viață aproape (sau chiar) autentice, cu muncă, pasiune, umanitate și devotament, dar și cu sărăcie, delăsare, atotsuficiență, miscuvenism și corupție. Personajele din această categorie sunt ori funcționari dedicați rolului formator pe care îl au în societate, pe care (în egală măsură) societatea și sistemul nu îi sprijină ci, din contră, par să-i condamne pentru dorința lor *de a face ceva*, ori piloși a căror unică valoare este portofoliul de prieteni ori rude sus-puse și care pot facilita accesarea într-un loc de muncă mai degrabă *călduț* decât bine plătit. Romanul valorifică astfel majoritatea stereotipurilor și preconcepțiilor care activează la nivel individual sau social în această direcție: *bugetarul gras* ce

căpușează orânduirea capitalistă și sărăcește bugetul cu greu construit de sectorul privat, funcționarul blazat și (prea) bine plătit, *statul la stat*, profesionistul care nu ține cont de sine și își sacrifică propria existența pe altarul îndatoririlor de serviciu.

Și a doua coordonată a romanului este bine ancorată în experiență, societatea multiethnică a unui oraș de provincie de mărime medie (îndeajuns de mare pentru a avea un mall, dar insuficient pentru a deveni, în universul operei, centru universitar) fiind bine reprezentată prin intersecția unor culturi diferite: cea tradițională, creștină a românilor majoritari și cea în egală măsură (profund) creștină, dar (aproape) mitică și (uneori) mistică a romilor minoritari. Și de această dată, stereotipurile și preconcepțiile sunt corect identificate și valorificate: romii sunt toți hoți, leneși și demni de dispreț, vorbesc (prea) tare și par a se certa în permanență, nu vor să fie civilizați (cu varianta mai *moale*: nu vor să fie integrați, aceasta fiind dublată de completarea: *deși noi încercăm*), romii sunt inculți și refuză educația.

*

Punctam anterior că scriitorul valorifică acele modele pe care realitatea referențială le pune la dispoziție și pe care le consideră a fi generatoare de semnificații, în timp ce în spațiul receptării aceeași realitate determină preponderent posibilele variante de stabilire a acestor semnificații. De asemenea, afirmam că